

KATTA YOSHDAGI O'RGANUVCHILAR UCHUN INGLIZ TILINI O'QITISHDA RAQAMLI PEDAGOGIKA VA ONLAYN PLATFORMALARDAN FOYDALANISH

Meyliyeva Fayoza Erkinovna

Toshkent amaliy fanlar universiteti

“Xorijiy til va adabiyoti” kafedrası o'qıtuvchısı

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20033953>

Annotatsiya: Mazkur maqolada katta yoshdagi o'rganuvchilar uchun ingliz tilini o'qitishda raqamli pedagogika imkoniyatlari hamda zamonaviy onlayn platformalardan samarali foydalanish masalalari ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil etiladi. Onlayn platformalar orqali til o'rganishda interaktivlik, mustaqil ta'lim, multimodal resurslardan foydalanish va kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish mexanizmlari ochib beriladi.

Kalit so'zlar: raqamli pedagogika, ingliz tilini o'qitish, andragogika, masofaviy ta'lim, interaktiv metodlar, LMS tizimlari, mobil ilovalar, multimodal o'qitish.

Kirish.

Bugungi globallashtirish jarayonlari, raqamli iqtisodiyotning jadal rivojlanishi va xalqaro kommunikatsiyaning kengayishi sharoitida ingliz tilini mukammal o'zlashtirish nafaqat yoshlar, balki katta yoshdagi o'rganuvchilar uchun ham dolzarb ehtiyojga aylanib bormoqda. Ayniqsa, mehnat bozori talablarining o'zgarishi, kasbiy mobilitetning ortishi hamda masofaviy ishlash imkoniyatlarining kengayishi katta yoshdagi shaxslarni yangi bilim va ko'nikmalarni, jumladan, chet tillarini o'rganishga undamoqda. Shu nuqtai nazardan qaraganda, an'anaviy o'qitish metodlari bilan cheklanib qolish zamonaviy talablarni to'liq qondira olmaydi, balki innovatsion, moslashuvchan va shaxsga yo'naltirilgan yondashuvlarni talab etadi.

Raqamli pedagogika aynan shunday ehtiyojlardan kelib chiqqan holda ta'lim tizimiga kirib kelgan bo'lib, u o'quv jarayonini texnologiyalar bilan uyg'unlashtirish orqali yangi didaktik imkoniyatlarni yaratadi. Ayniqsa, katta yoshdagi o'rganuvchilar uchun bu yondashuv muhim ahamiyat kasb etadi, chunki ular ko'pincha vaqt cheklovlari, kasbiy majburiyatlar va individual o'rganish tezligiga ega bo'ladi. Raqamli vositalar va onlayn platformalar esa aynan shu muammolarni hal etishga xizmat qilib, ta'lim jarayonini moslashuvchan, qulay va samarali tashkil etish imkonini beradi.

Bugungi kunda turli onlayn platformalar, mobil ilovalar, virtual sinflar va LMS tizimlari ingliz tilini o'rganishda keng qo'llanilmoqda. Ushbu vositalar o'quvchilarga istalgan joyda va istalgan vaqtda bilim olish, o'zlashtirish darajasini mustaqil nazorat qilish hamda interaktiv mashg'ulotlar orqali til ko'nikmalarini rivojlantirish imkonini beradi. Ayniqsa, multimodal kontent — audio, video, matn va interaktiv topshiriqlarning uyg'unligi katta yoshdagi o'rganuvchilarning kognitiv faolligini oshiradi va o'rganish jarayonini qiziqarli hamda samarali qiladi. Katta yoshdagi o'rganuvchilar bilan ishlashda andragogik yondashuv muhim o'rin tutadi. Unga ko'ra, o'rganuvchi shaxs mustaqil, tajribaga ega va maqsadga yo'naltirilgan subyekt sifatida qaraladi. Raqamli pedagogika esa aynan shu yondashuvni qo'llab-quvvatlab, individual ta'lim trayektoriyalarini yaratish, differensial o'qitish va o'z-o'zini rivojlantirish imkoniyatlarini kengaytiradi. Bu esa ingliz tilini o'rganish jarayonini nafaqat samarali, balki o'rganuvchining shaxsiy ehtiyojlariga mos holda tashkil etishga xizmat qiladi.

Ingliz tilini o'qitishda raqamli va onlayn platformalardan foydalanish zamonaviy ta'lim jarayonining eng muhim metodik yo'nalishlaridan biridir. Bunday platformalar o'quv jarayonini faqat darsxona bilan cheklab qo'ymaydi, balki uni moslashuvchan, interaktiv, individual va

uzluksiz shaklga olib chiqadi. Ayniqsa, katta yoshdagi o'rganuvchilar uchun raqamli ta'lim vositalari til o'rganish jarayonini shaxsiy vaqt, kasbiy ehtiyoj va individual o'zlashtirish sur'atiga moslashtirish imkonini beradi. Onlayn platformalar ingliz tilini o'qitishda masofaviy va aralash ta'lim imkoniyatlarini kengaytiradi. Masalan, Zoom, Google Meet, Microsoft Teams kabi virtual muloqot vositalari orqali o'qituvchi va o'rganuvchilar real vaqt rejimida muloqot qiladi, suhbat mashqlari, tinglab tushunish topshiriqlari, guruhli muhokamalar va rolli o'yinlarni tashkil etadi. Bu esa ingliz tilining kommunikativ funksiyasini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Ikkinchidan, Moodle, Google Classroom, Canvas kabi LMS platformalari ta'lim jarayonini tizimli boshqarish imkonini beradi. Ushbu platformalarda o'quv materiallarini joylashtirish, topshiriqlar berish, testlar o'tkazish, baholash va qayta aloqa berish jarayoni avtomatlashtiriladi. Natijada o'qituvchi o'quvchilarning rivojlanish dinamikasini muntazam kuzatadi, o'rganuvchi esa o'z natijalarini tahlil qilib, mustaqil ishlash imkoniyatiga ega bo'ladi.

Uchinchidan, raqamli platformalar ingliz tilini o'qitishda individual ta'lim trayektoriyasini shakllantirishga yordam beradi. Har bir o'rganuvchining til bilish darajasi, ehtiyoji va qiziqishiga qarab topshiriqlar tanlanadi. Masalan, boshlang'ich darajadagi o'rganuvchilar uchun oddiy lug'at va grammatik mashqlar, yuqori darajadagilar uchun esa akademik yozuv, biznes ingliz tili yoki kasbiy muloqotga oid topshiriqlar berilishi mumkin. Bu yondashuv katta yoshdagi o'rganuvchilarning motivatsiyasini oshiradi.

To'rtinchidan, mobil ilovalar va interaktiv platformalar ingliz tilini o'rganishni kundalik hayot bilan bog'laydi. Duolingo, Quizlet, Memrise, British Council LearnEnglish kabi vositalar orqali o'rganuvchilar yangi so'zlarni yodlash, talaffuzni mashq qilish, grammatik bilimlarni mustahkamlash va tinglab tushunish ko'nikmalarini rivojlantirishlari mumkin. Ayniqsa, qisqa muddatli, takroriy va bosqichma-bosqich mashqlar katta yoshdagi o'rganuvchilar uchun qulay hisoblanadi.

Beshinchidan, raqamli platformalar ingliz tilini o'qitishda multimodal ta'lim muhitini yaratadi. Ya'ni matn, audio, video, animatsiya, infografika va interaktiv topshiriqlar birgalikda qo'llaniladi. Masalan, TED Talks, YouTube Education, BBC Learning English kabi manbalar orqali o'rganuvchilar real nutq namunalarini tinglaydi, talaffuz, intonatsiya va kontekstual ma'nolarni o'zlashtiradi. Bu esa tilni tabiiy kommunikativ vaziyatlarda o'rganishga yordam beradi.

Oltinchidan, onlayn platformalar kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish uchun keng imkoniyat yaratadi. Forumlar, chatlar, videokonferensiyalar, guruhli loyihalar va onlayn munozaralar orqali o'rganuvchilar ingliz tilida fikr bildirish, savol berish, javob qaytarish va bahs-munozara yuritish ko'nikmalarini shakllantiradi. Ayniqsa, katta yoshdagi o'rganuvchilar uchun real hayotga yaqin muloqot vaziyatlari — ish suhbatlari, elektron xat yozish, taqdimot qilish, xizmat ko'rsatish yoki kasbiy muzokara olib borish kabi topshiriqlar samarali hisoblanadi.

Yettinchidan, raqamli vositalar baholash va monitoring jarayonini takomillashtiradi. Google Forms, Kahoot, Mentimeter, Quizizz kabi platformalar orqali tezkor testlar, so'rovnomalar va interaktiv savol-javoblar tashkil etiladi. Bu vositalar o'quvchilarning bilim darajasini aniqlash, xatolarini ko'rsatish va natijalarni tahlil qilish imkonini beradi. Shu orqali o'qituvchi har bir o'rganuvchiga individual tavsiyalar bera oladi.

Sakkizinchidan, onlayn platformalar katta yoshdagi o'rganuvchilarda mustaqil ta'lim ko'nikmalarini rivojlantiradi. Raqamli muhitda o'rganuvchi o'z maqsadini belgilaydi, kerakli materiallarni tanlaydi, topshiriqlarni mustaqil bajaradi va o'z natijasini baholaydi. Bu jarayon o'z-

o'zini boshqarish, mas'uliyat, vaqtni rejalashtirish va o'quv motivatsiyasini mustahkamlashga xizmat qiladi.

To'qqizinchidan, raqamli va onlayn platformalar kasbiy yo'naltirilgan ingliz tilini o'qitishda ham muhim ahamiyatga ega. Masalan, tibbiyot, biznes, turizm, axborot texnologiyalari yoki pedagogika sohasida faoliyat yuritayotgan katta yoshdagi o'rganuvchilar uchun sohaga oid matnlar, terminlar, dialoglar va amaliy topshiriqlar tayyorlash mumkin. Bu esa ingliz tilini real kasbiy ehtiyojlar bilan bog'lash imkonini beradi.

Ingliz tilini o'qitishda raqamli va onlayn platformalardan foydalanish ta'lim jarayonining mazmuni, shakli va metodikasini tubdan boyitadi. Ular o'qituvchi uchun darsni boshqarish, baholash va individual yondashuvni amalga oshirish imkonini bersa, o'rganuvchi uchun qulay, interaktiv, mustaqil va samarali til o'rganish muhitini yaratadi. Shu sababli raqamli pedagogika imkoniyatlaridan oqilona foydalanish katta yoshdagi o'rganuvchilarning ingliz tilini egallash jarayonida muhim metodik omil sifatida namoyon bo'ladi.

Muhokama. Katta yoshdagi o'rganuvchilar uchun ingliz tilini o'qitishda raqamli pedagogika va onlayn platformalardan foydalanish masalasi bugungi ta'lim jarayonida alohida ilmiy-metodik ahamiyat kasb etadi. Chunki katta yoshdagi o'rganuvchilar maktab yoki oliy ta'lim yoshidagi o'quvchilardan farqli ravishda o'ziga xos hayotiy tajriba, kasbiy ehtiyoj, mustaqil qaror qabul qilish qobiliyati va aniq maqsadga yo'naltirilgan motivatsiyaga ega bo'ladi. Shu sababli ularni ingliz tiliga o'qitishda oddiy an'anaviy metodlar bilan cheklanib qolish yetarli emas. Bunday sharoitda raqamli pedagogika o'quv jarayonini moslashuvchan, shaxsga yo'naltirilgan va natijador shaklda tashkil etish imkonini beradi.

Muhokama qilinayotgan muammoning asosiy jihatlaridan biri shundaki, katta yoshdagi o'rganuvchilar ko'pincha ingliz tilini umumiy bilim olish uchun emas, balki aniq amaliy ehtiyoj tufayli o'rganadilar. Masalan, ular xorijiy hamkorlar bilan muloqot qilish, kasbiy faoliyatda ingliz tilidagi hujjatlar bilan ishlash, xalqaro konferensiyalarda qatnashish, mehnat bozorida raqobatbardosh bo'lish yoki xorijda ta'lim olish kabi maqsadlarga ega bo'lishi mumkin. Raqamli va onlayn platformalar aynan shu ehtiyojlarni hisobga olgan holda o'quv materiallarini individual tarzda tanlash, amaliy topshiriqlar berish va real kommunikativ vaziyatlarni yaratishga xizmat qiladi.

Raqamli pedagogikaning muhim afzalligi shundaki, u katta yoshdagi o'rganuvchiga vaqt va makon jihatidan erkinlik beradi. An'anaviy darslarda o'quvchi belgilangan vaqtda auditoriyaga kelishi zarur bo'lsa, onlayn platformalarda o'quv jarayoni o'rganuvchining shaxsiy jadvali, ish faoliyati va oilaviy majburiyatlariga moslashtirilishi mumkin. Bu holat kattalar ta'limida ayniqsa muhimdir, chunki katta yoshdagi o'rganuvchilar ko'pincha ta'limni mehnat faoliyati bilan birga olib boradilar. Demak, raqamli platformalar ularga o'z sur'atida o'qish, dars materiallarini qayta ko'rish, topshiriqlarni bosqichma-bosqich bajarish va o'z bilimini mustaqil nazorat qilish imkonini yaratadi.

Shuningdek, ingliz tilini o'qitishda raqamli platformalardan foydalanish kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishga keng yo'l ochadi. Til o'rganish jarayoni faqat grammatik qoidalarni yodlash yoki so'z boyligini oshirish bilan cheklanmaydi. Aksincha, ingliz tilini samarali o'zlashtirish tinglab tushunish, gapirish, o'qish va yozish ko'nikmalarining uyg'un rivojlanishini talab qiladi. Zoom, Google Meet, Microsoft Teams, Moodle, Google Classroom, Quizlet, Duolingo, Kahoot kabi platformalar bu ko'nikmalarni turli shakllarda rivojlantirishga xizmat qiladi. Masalan, videokonferensiyalar orqali og'zaki nutq, interaktiv testlar orqali grammatik bilim, forumlar

orqali yozma muloqot, audio-video materiallar orqali esa tinglab tushunish ko'nikmalari shakllanadi.

Muhokama jarayonida alohida e'tibor berilishi lozim bo'lgan yana bir jihat — bu raqamli pedagogikaning individual ta'lim trayektoriyasini shakllantirish imkoniyatidir. Katta yoshdagi o'rganuvchilar bir xil daraja, bir xil ehtiyoj va bir xil o'rganish tezligiga ega bo'lmaydi. Kimdir ingliz tilini boshlang'ich darajadan o'rganadi, kimdir esa faqat kasbiy terminologiya yoki akademik yozuvni rivojlantirishga ehtiyoj sezadi. Raqamli platformalar esa o'quv materiallarini darajalashtirish, topshiriqlarni differensial berish va natijalarni monitoring qilish orqali har bir o'rganuvchining shaxsiy ehtiyojiga mos ta'lim muhitini yaratadi.

Bundan tashqari, onlayn platformalar o'quv jarayonida motivatsiyani oshirish vositasi sifatida ham muhim ahamiyatga ega. Katta yoshdagi o'rganuvchilar uchun motivatsiya ko'pincha ichki ehtiyoj va amaliy natija bilan bog'liq bo'ladi. Raqamli platformalarda esa o'quvchi o'z natijasini darhol ko'ra oladi, testlardan keyin avtomatik fikr-mulohaza oladi, reyting, ball, sertifikat, bosqichma-bosqich yutuqlar orqali o'z rivojlanishini kuzatadi. Bu esa o'rganish jarayoniga ijobiy ta'sir ko'rsatib, o'quvchida o'ziga ishonch, mustaqillik va izchil harakat qilish ko'nikmasini shakllantiradi.

Shu bilan birga, raqamli platformalardan foydalanish jarayonida ayrim muammolar ham mavjud. Avvalo, barcha katta yoshdagi o'rganuvchilar raqamli texnologiyalardan bir xil darajada foydalana olmaydi. Ayrim o'rganuvchilarda kompyuter savodxonligi yetarli bo'lmasligi, internet tezligi pastligi yoki texnik vositalarga kirish imkoniyati cheklangan bo'lishi mumkin. Bu esa raqamli ta'lim jarayonida teng imkoniyatlar yaratish masalasini dolzarb qiladi. Shuning uchun o'qituvchi nafaqat ingliz tili bo'yicha bilim beruvchi, balki raqamli muhitda yo'l ko'rsatuvchi, maslahat beruvchi va qo'llab-quvvatlovchi fasilitator sifatida faoliyat yuritishi zarur.

Yana bir muhim masala — raqamli platformalardan foydalanishda metodik maqsadning aniq belgilanishidir. Har qanday texnologiya o'z-o'zidan ta'lim sifatini oshirib yubormaydi. Agar onlayn platforma faqat material joylashtirish yoki topshiriq yuborish vositasi sifatida qo'llansa, uning didaktik imkoniyati to'liq ochilmaydi. Raqamli pedagogikaning samaradorligi o'qituvchining metodik mahorati, topshiriqlarning mazmuni, o'quvchilarning ehtiyojini hisobga olish va interaktiv yondashuvlarni to'g'ri tashkil etish bilan bevosita bog'liqdir.

Katta yoshdagi o'rganuvchilar uchun ingliz tilini o'qitishda raqamli pedagogikaning yana bir muhim tomoni — bu mustaqil ta'lim madaniyatini rivojlantirishidir. Onlayn platformalar o'rganuvchidan faollik, mas'uliyat va o'z-o'zini boshqarishni talab qiladi. Bu esa andragogik yondashuv bilan uzviy bog'liqdir. Chunki kattalar ta'limida o'rganuvchi passiv tinglovchi emas, balki o'z o'quv faoliyatini rejalashtiruvchi, nazorat qiluvchi va baholovchi faol subyekt sifatida qaraladi. Raqamli muhit bu jarayonni yanada kuchaytiradi. Onlayn platformalar orqali ingliz tilini o'qitishda real hayotiy vaziyatlarga asoslangan topshiriqlardan foydalanish samarali hisoblanadi. Masalan, elektron xat yozish, ish suhbatiga tayyorgarlik ko'rish, kasbiy taqdimot qilish, mijoz bilan muloqot qilish, xalqaro loyihalar bo'yicha fikr almashish kabi topshiriqlar katta yoshdagi o'rganuvchilar uchun amaliy ahamiyatga ega. Bu esa til o'rganish jarayonini sun'iy akademik faoliyatdan real kommunikativ ehtiyojga yaqinlashtiradi.

Umuman olganda, muhokama natijalari shuni ko'rsatadiki, katta yoshdagi o'rganuvchilar uchun ingliz tilini o'qitishda raqamli pedagogika va onlayn platformalardan foydalanish ta'lim jarayonining mazmuni va shaklini tubdan boyitadi. U o'quvchini mustaqil fikrlashga, faol muloqotga, o'z bilimini muntazam rivojlantirishga va ingliz tilini real hayotiy ehtiyojlar bilan

bog'lab o'rganishga yo'naltiradi. Shu bois raqamli vositalarni ingliz tili ta'limiga integratsiya qilish nafaqat texnologik yangilik, balki metodik zarurat sifatida baholanishi lozim.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Anderson Terry, Dron Jon. *Teaching Crowds: Learning and Social Media*. – Edmonton: Athabasca University Press, 2014.
2. Hockly Nicky. *Digital Technologies in Language Teaching*. – Cambridge: Cambridge University Press, 2018.
3. Kukulska-Hulme Agnes, Traxler John. *Mobile Learning: The Next Generation*. – London: Routledge, 2020.
4. Godwin-Jones Robert. Emerging technologies: Mobile apps for language learning // *Language Learning & Technology*. – 2022. – Vol. 26(2). – P. 1–17.
5. Siemens George. Connectivism: A learning theory for the digital age // *International Journal of Instructional Technology*. – 2021. – Vol. 15(1). – P. 45–60.
6. Beatty Ken. *Teaching and Researching Computer-Assisted Language Learning*. – New York: Routledge, 2019.
7. Ministry of Higher Education, Science and Innovation of Uzbekistan. *Raqamli ta'limni rivojlantirish strategiyasi*. – Toshkent, 2023.
8. Chapelle Carol A.. *English Language Learning and Technology*. – Amsterdam: John Benjamins, 2020.